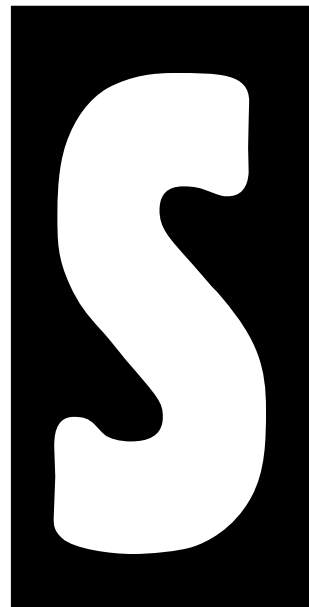

PARLEM DELS LECTORS: LA LECTURA DES DE L'ÒPTICA DE LES BIBLIOTEQUES PÚBLIQUE

El lector, en principi, és el destí final de tota obra escrita. No existirien autors sense lectors que els volguessin llegir; podria existir la primera etapa de la denominada *cadena del llibre*, la de creació, però no les posteriors com l'edició, la difusió, la distribució i finalment la lectura de l'obra.

Aquesta *cadena del llibre* no és sinònim d'*indústria editorial*. Certament, la indústria és el seu motor, és el nucli, però el procés que va des de la creació a la lectura d'una obra, o el que és el mateix, la comunicació escriptor/lector no engloba únicament l'àmbit industrial o comercial.

Si aquest procés de creació/lectura s'intenta reduir a una simple indústria editorial o si pensem que únicament s'ha de regir per la llei de l'oferta i la demanda, com qualsevol altra activitat comercial, estem oblidant la influència i l'impacte que té aquesta indústria en la conformació dels valors, de la mentalitat i de l'ètica d'una societat.

Per aquesta raó, totes les polítiques culturals dels governs dels països desenvolupats incideixen d'alguna manera en aquesta *cadena del llibre*, conscients de la importància que té en la configuració de la societat. Alguns exemples d'aquesta incidència governamental són la política bibliotecària, les activitats per al foment de l'hàbit de la lectura, el suport econòmic a la creació i la comercialització del llibre, etc.

1. De la galàxia impresa a la galàxia multimèdia

Actualment, el llibre ja no és l'únic mitjà d'informació i de cultura. La construcció dels valors i de l'ètica s'inspira en tot allò que *es mou*, que *interacciona*, que *es comunica* públicament. Els valors imperants en una societat no es decreten per llei, es van configurant com alguna cosa etèria però real, que

sorgeixen moltes vegades de manera independent a les lleis existents, les quals sovint queden fàcilment desfasades.

Aquesta societat és cada cop més canviant i aquests canvis arriben amb rapidesa. Som en un món en continua transformació: societat del coneixement, globalitzada, multicultural, digital... Res és igual que ahir i intuïm que tampoc res és com serà demà. I estem preparats per als canvis.

El llibre i tot el que gira al seu voltant també canvia i s'adapta constantment a aquest entorn en continua transformació.

En la construcció dels valors d'una societat tenen molta importància a més de la família i l'entorn escolar, els mitjans de comunicació tradicionals com el cinema, els llibres, les revistes, els diaris i tot allò que integra la denominada *galàxia impresa*. Actualment, i cada vegada més, també hi ha una influència decisiva dels mitjans de comunicació audiovisuals i de les noves tecnologies: la televisió, la ràdio, la producció audiovisual, la publicitat, la telefonia, internet, etc., els quals s'integren en una *galàxia multimèdia*, que es complementa amb la *galàxia impresa*, el centre de la qual continua sent el llibre.

I aquestes dues galàxies, la multimèdia i la impresa, canvien contínuament la manera d'interactuar. Això ens porta a dues reflexions:

1. El llibre ha deixat progressivament de ser l'únic mitjà de comunicació i de transmissió de valors i idees, tal com ho havia estat en les societats del passat. Actualment competeix i interactua amb tots els altres agents que conformen l'altra *galàxia multimèdia*.

2. En aquest procés de creació/lectura conflueixen dos interessos que de vegades poden estar en contradicció. D'una banda, els interessos –legítims– de guanys econòmics de la indústria editorial, i d'altra banda,

els interessos socials i cívics de construcció dels valors de la societat.

És del tot necessari mantenir en equilibri aquests dos valors, aquests dos interessos, l'econòmic i el social. Actualment, el llibre ha de competir amb tots els altres elements per mantenir-se en el mercat com un producte comercial atractiu. Aquesta necessitat de *competència* l'ha fet sensible a moltes influències comercials i alhora ha provocat conseqüències en tota la resta de la cadena.

2. Les biblioteques públiques i «La BELLA», la cadena del llibre

La cadena del llibre –«La BELLA»– és una lema italià adoptat en les recents mobilitzacions de bibliotecaris italians i espanyols contra la introducció del cànon per préstec a les biblioteques públiques.

Conformen «La BELLA» tots aquells agents implicats en aquest procés comunicatiu de creació/lectura i que va més enllà del circuit comercial. Són els bibliotecaris, editors, lectors, llibreters i autors (BELLA).

Aquest lema italià recupera de forma explícita i dona especial protagonisme a un dels agents més importants en aquest procés comunicatiu entre l'autor i els seus lectors: les biblioteques.

Les biblioteques –en especial les biblioteques públiques– tenen un paper especialment important i decisiu, el de posar en contacte el creador d'una obra amb el seu públic potencial. També és cert que, injustament, al nostre país, és un dels sectors més oblidats quan es parla de la difusió i la promoció del llibre.

Les llibreries en la seva vessant comercial i les biblioteques públiques en la seva funció de servei públic són el darrer graó que posa en contacte el llibre amb el lector. A més, són el reflex dels dos interessos que interactuen en aquest procés de creació/lectura: l'econòmic i el social. Ambdues són necessàries, complementàries, i interactuen sinèrgicament en la seva comunitat.

Les biblioteques públiques han estat durant molt temps obviades en aquesta funció intermediària de difusió i promoció del llibre. Normalment tothom pensa en els mitjans de comunicació, en la publicitat, en les promocions editorials, en les projeccions mediàtiques, en les crítiques literàries, fins i tot en el boca-orella. En escasses ocasions s'ha reconegut explícitament en aquesta funció el servei públic anomenat «biblioteca».

En aquesta etapa de difusió i promoció d'un llibre, tots els agents implicats s'interrelacionen. Així, el ciutadà pot conèixer per primera vegada un llibre perquè el recomana la seva biblioteca o bé també es pot donar que arribin usuaris a la biblioteca que sol·liciten

llibres que han conegut mitjançant programes de TV o ràdio, o bé a la llista de més venuts que publiquen els diaris, o en una crítica positiva en una revista o un diari, etc. No cal dir que la projecció mediàtica d'un llibre li assegura la popularitat suficient perquè se sol·liciti com a lectura a la biblioteca.

La interacció de la biblioteca amb els lectors és vital i té un gran impacte en la connexió llibre-lector: orientació en el gust de la lectura a ciutadans; clubs de lectura d'adults, juvenils o infantils; guies d'autors i temes recomanats; exposicions de llibres de novetats; presentació de llibres; col·loqui amb autors; programes de difusió de llibres als mitjans de comunicació; activitats de foment de la lectura infantil, etc.

3. Biblioteca pública i llibreria: dos serveis orientats al lector

Biblioteca pública i llibreria són dos espais ciutadans que de forma permanent i continuada posen en contacte l'autor amb els seus lectors.

En principi, el lector-usuari d'una biblioteca pública és molt similar al lector-comprador d'una llibreria perquè tots dos són espais oberts a tota la ciutadania.

L'ús que els ciutadans fan de la biblioteca pública presenta alguns trets diferencials amb el de la llibreria com a conseqüència de la diferent funció que desenvolupen respectivament: de servei públic i comercial. El més habitual, però, és que el ciutadà sigui usuari de la biblioteca i comprador a les llibreries, perquè en definitiva és consumidor de llibres, lector. És a dir, tots dos espais es complementen, es necessiten i es reforcen mútuament.

Per exemple, en ocasions, un llibre que el ciutadà ha conegut mitjançant la biblioteca vol tenir-lo en propietat o regalar-lo i anirà a la llibreria a comprar-lo; en altres situacions, la llibreria –que cada cop més treballa per comanda i sense disposar de grans estocs– vehicula cap a la biblioteca un lector que sol·licita una determinada obra que ja està fora del circuit comercial.

D'alguna manera, les biblioteques públiques en aquest procés d'adaptació a les necessitats i expectatives del ciutadà han anat incorporant algun aspecte de la vessant comercial de les llibreries, atès que quan el lector arriba a la biblioteca pública també reclama d'alguna manera allò que obté a les llibreries: personalització, individualització i adaptació a les seves necessitats específiques.

A més, demana tenir les novetats literàries al mateix moment que les llibreries i que el bibliotecari el sàpiga orientar sobre lectures adaptades al seu perfil, i confia en la credibilitat i professionalitat del bibliotecari, que

no es mou per interessos comercials sinó per donar servei al ciutadà.

Quant a la qualitat del servei, el ciutadà valora especialment no trobar-se cues en el moment del préstec, la flexibilitat en l'aplicació de les normes i que no hi hagi sancions en les devolucions dels préstecs a domicili.

Una altra influència comercial es nota en la disposició i organització de la col·lecció de la biblioteca. Les biblioteques públiques cada cop són més conscients que «surt en préstec» tot allò que és visible. Així, els expositors i mostradors a l'estil comercial ocupen cada vegada més espai a les biblioteques. Molts usuaris entren a les biblioteques i agafen allò que troben exposat a la secció de novetats o als expositors, a l'estil de les llibreries.

Les biblioteques públiques actuals tenen molt clar que la seva raó de ser i també la seva influència social radica a satisfer les necessitats de lectura i informació del ciutadà, més que en la importància de la col·lecció que conserva. Per això es té un especial interès a saber què necessita l'usuari i a poder donar un valor afegit a la recerca del que vol i a l'orientació en la selecció de llibres i lectures. L'usuari, és a dir, el lector, justifica l'existència de les biblioteques; igual que una llibreria es manté gràcies al fet que els ciutadans la continuen considerant útil comercialment.

Per aquesta raó, a les biblioteques públiques ens esforcem cada cop més a conèixer els usuaris, a saber quines necessitats i quines expectatives tenen per adaptar-nos-hi i poder-los satisfer. Però encara pretenem anar més enllà i ser un servei públic amb una clara projecció social.

Sovint es critica la indústria editorial perquè en el procés d'adaptació a les noves necessitats s'ha doblat massa als dictats del mercat i ha disminuït la seva funció estimuladora d'obres literàries de qualitat. L'adaptació de les biblioteques públiques també ha estat important en els darrers anys, però pel fet de ser un servei públic, amb uns objectius culturals i socials ben diferenciats dels del circuit comercial, s'han seguit unes pautes i no s'han superat determinats límits. L'activitat de les biblioteques no ha d'aconseguir un rendiment econòmic, ha d'obtenir un rendiment social i cultural per a la seva comunitat.

L'impacte econòmic, social i cultural que les biblioteques públiques tenen en la comunitat és un dels aspectes que encara ha de sortir a la llum pública amb dades i indicadors. Una biblioteca pública ben dotada és sempre el centre d'un ecosistema cultural i social imprescindible que mou al seu voltant milers de ciutadans, que interactua amb les llibreries de la seva comunitat, que promou els autors i la indústria local, que fo-

menta l'hàbit de lectura i que, per tant, crea opinió i reflexió entre els ciutadans –lectors reals o potencials.

D'alguna manera, les biblioteques públiques orienten els gustos i els hàbits lectors dels ciutadans amb uns objectius completament diferents dels interessos comercials i per tant garanteixen la pervivència d'aquest equilibri entre valors econòmics i socials.

4. Quins són els nostres lectors? Què llegeixen?

Però... qui són els nostres lectors? Quan es parla del «lector» a les biblioteques públiques tenim clar que no es tracta d'una massa amorfa ni anònima. Ben al contrari, els lectors són persones, cadascuna amb un món emocional i vital propi i amb gustos individualitzats; i sabem que l'aproximació al llibre respon a interessos molt heterogenis, igual que passa amb els compradors que entren en una llibreria.

En la biblioteca pública mantenir l'equilibri diari implica acceptar i treballar cada dia amb una simultaneïtat d'escenaris, ja que es continua atenent al lector tradicional i també a les noves tipologies sorgides de les successives transformacions socials, econòmiques i culturals de la nostra època.

Parlarem doncs dels lectors des de l'òptica d'una biblioteca pública. Qui són? Què ens demanen per llegir? Amb quines necessitats i expectatives arriben a una biblioteca pública?

El lector de llibres ha estat i encara és el públic més fidel d'una biblioteca actualment ja convertida en una mediateca, en la qual s'atén quotidianament a milers de ciutadans que fan un ús divers d'aquest espai públic, més enllà de la lectura.

Estius a l'Ebre

21 autors ebrenco / Aeditors / El riu de lletres

Dora S. Farnós
Albert Guíu
Laura Mur
Josep Igual
Glòria Fandos
Silvia Favià
Jesús M. Tibau
Emigdi Subirats
Jordi Andreu
Ma. Josep Margalef
Valer Gispert
Núria Menasanch
Josep Meseguer
Ramon Àngel Garcia
Eva Queralt
Cinta Arasa
Xavier Garcia
Rafel Duran
Judith Ortiz
Vicent Sanz
Josepa Vilurbina

El concepte «lector» és en si mateix multidimensional, perquè pot definir-se des d'òptiques molt diferents i dinàmiques, perquè evoluciona amb el temps. Per exemple, actualment estem immersos en la societat multicultural i globalitzada tecnològicament que ha fet sorgir dos tipus de lectors i de necessitats específiques que fins fa poc temps eren pràcticament desconeguts:

En primer lloc, els *lectors que pertanyen a altres cultures*, amb necessitats de lectura en la seva pròpia llengua; la presència dels quals també ha potenciat extraordinàriament l'interès per l'aprenentatge de llengües i ha fet augmentar les lectures sobre viatges i cultures diverses.

En segon lloc, els *lectors virtuals*, aquelles persones que estan acostumades a accedir a la informació per internet; que demanen una informació ràpida, ja sintetitzada i seleccionada. Arriben a la biblioteca sol·licitant i esperant obtenir una informació totalment «encapsulada» i a mida.

Així doncs, quan parlem de «lectors» no parlem d'una teoria o d'una generalització. Hi ha una gran diversificació dels lectors, cadascun amb necessitats i expectatives específiques i, a més, en contínua transformació.

El treball diari d'una biblioteca passa per mantenir l'equilibri entre les diferents percepcions i demandes dels lectors així com per saber orientar a cadascú segons el seu perfil.

Per conèixer a fons els lectors d'un territori, comarca, ciutat o barri, cal fer un estudi ampli i procedir a una correcta segmentació. A les biblioteques públiques cada cop més es treballa amb la segmentació com a eina perquè ens ajuda a establir el que realment és prioritari per a un sector de lectors en concret.

La segmentació de lectors a les biblioteques públiques també és una eina bàsica per a la planificació i per a establir la política de creació i manteniment de la col·lecció. També ajuda a una millor interrelació bibliotecaris-lectors perquè cada vegada més el lector agraeix que no se'l tracti anònimament i que el missatge sigui el més personalitzat possible. I, evidentment, no ens comunicarem igual amb un adolescent que amb un senyor de la tercera edat.

Cada segment de població utilitza la biblioteca de forma molt diferent i amb diferents expectatives i té unes percepcions i unes demandes molt diferents, tant en hàbits de lectura com en comportaments. Per exemple, el silenci i la flexibilitat no signifiquen el mateix per a un adolescent que per a un adult, o per a una mare que utilitza el servei amb el seu fill petit que per a un estudiant.

De la mateixa forma, els gustos sobre lectures són molt variats i són resultat de moltes

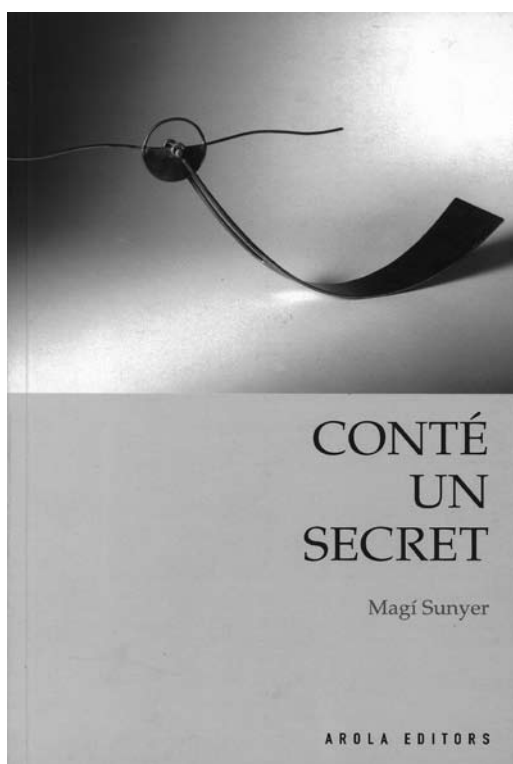
interseccions i influències. A les biblioteques públiques responem a aquestes necessitats de lectura que normalment ja han estat identificades anteriorment en el circuit comercial i satisfetes per la producció editorial.

Un exemple de segment amb necessitats específiques és el de les mares joves amb fills petits que busca llibres sobre autoajuda en relació amb la seva vida quotidiana, relacions amb la parella, sobre cura i educació dels fills, etc. Aquest segment és també gran consumidor de revistes.

Un altre exemple és el segment de joves que llegeix sobretot literatura fantàstica, influenciat també pel cinema. Aquest segment de lectors és gran consumidor de còmics i també de llibres d'informàtica i noves tecnologies.

Així, la vessant comercial de la *cadena del llibre* influeix en el tipus de lectura que es demana a la biblioteca. El paradigma d'aquesta influència és l'usuari que és consumidor bàsicament i quasi únicament de *best-sellers* i de llibres mediàtics. En moltes ocasions aquest usuari arriba a la biblioteca sol·licitant una obra o autor en concret perquè li han parlat del llibre, o ha sortit a la TV, etc. Si s'estableix una bona interrelació bibliotecari-lector, en moltes ocasions aquest lector no es queda en aquest primer nivell de lectura i accepta recomanacions i orientacions adaptades al seu perfil i als seus gustos i diversifica la seva demanda. En altres ocasions, el lector romandrà fidel a un autor o a un gènere determinat sense voler variar.

Moltes vegades s'utilitza la lectura com a sinònim de narrativa, però la veritat és que de mica en mica està sorgint un tipus de

lectura molt sol·licitada: l'assaig divulgatiu. Aquesta demanda creixent sovint es deu al fet que els seus autors són personatges coneguts i mediàtics i que hi ha una potent promoció comercial al voltant d'aquest tipus de llibre, la qual cosa fa que cada vegada més comparteixi protagonisme amb la narrativa o la novel·la com a lectures bàsiques.

Un altre exemple de la influència comercial en la lectura que es demana a les biblioteques públiques és la interrelació *cinema-literatura*. Les grans estrenes de cinema provoquen un allau de demandes a la biblioteca de *Harry Potter*, *El senyor dels anells* o d'*Eragon*. En general volen llegir el llibre perquè la pel·lícula els ha agradat i llegiran tota la saga de volums de la col·lecció, i fins i tot altres llibres del mateix autor/a, però si no els troben disponibles molt rarament es deixen orientar per dur-se en préstec un altre tipus de lectura.

Els hàbits de vida també influeixen en el tipus de lectura sol·licitada. Així per exemple, l'augment de l'hàbit de viatjar ve acompanyat per una necessitat de conèixer altres móns i cultures: lectures sobre Roma, sobre Egipte, sobre cultures exòtiques i també necessitat i curiositat per conèixer altres llengües, més enllà de l'anglès, com a llengua d'intercanvi. També hi ha una gran demanda i un constant creixement en la secció de guies de viatge i guies turístiques.

Una altra influència dels hàbits de vida en relació amb la lectura es nota en la dificultat del pas del segment jove a la lectura d'adults. En el moment d'integrar-se en la vida d'adults, laboralment i familiarment es produeix un cert buit en la utilització de la biblioteca. Sembla que en general hi ha un moment en la vida de la persona que declara «no tenir temps per llegir». Passat un temps, aquestes persones solen retornar a la biblioteca acompanyats dels seus fills petits, utilitzen novament la biblioteca i tornen a introduir-se en el món de la lectura i hi introdueixen els seus fills.

La biblioteca pública no respon únicament a unes necessitats de lectura sinó que manté una política de difusió i promoció pròpia del llibre i de la lectura, que és conseqüent amb els seus objectius socials de servei públic. Aquests objectius no sempre coincideixen amb les modes de lectures comercials del moment. Així, per a les biblioteques públiques, és prioritària la promoció de la indústria editorial local; la difusió i el coneixement dels autors locals; la cooperació amb les llibreries i el foment del comerç local; la col·laboració en els esdeveniments culturals i socials del seu territori mitjançant l'aportació d'informació i de l'elaboració de guies temàtiques; la proposta de lectures i temes específics referents a allò que és im-

portant en la seva comunitat; el tractament de lectures que ajudin a la cohesió social, a la defensa dels drets humans, a la sostenibilitat del medi ambient i un llarg etcètera. Són temàtiques que de vegades no són prioritàries comercialment, però afavoreixen que en moltes ocasions, el lector s'apropi a obres i a autors que sense la biblioteca haurien passat completament desapercebuts.

A més, la biblioteca pública es complementa amb el circuit comercial i la seva col·lecció no respon a criteris comercials sinó tècnics i de coherència, perquè un dels seus objectius és el de ser memòria de la humanitat, molt especialment en tot el que es refereix a la seva comunitat, i per tant treballa transversament amb la informació i les publicacions d'àmbit local. Aquestes són les que s'han de promocionar i conservar més enllà de la escassa vida comercial dels estocs de llibreria.

El lector sap que a la biblioteca trobarà sempre un tipus de llibre que ja no interessa mantenir dins del circuit comercial.

Darrerament al nostre país s'està produint una autèntica renaixença de les biblioteques públiques i de la sociabilització al voltant del llibre i de la lectura. Hi ha un increment extraordinari de les activitats de foment de la lectura, adreçades tant a adults com a infants. Són activitats emmarcades en aquest esperit d'equilibri i de treball per aconseguir dotar la comunitat dels valors que la fan més justa, solidària i cohesionada.

Enmig d'una societat mediàtica, tecnològica i virtual, els clubs de lectura i les activitats al voltant del llibre a l'estil dels salons literaris del segle XVIII recobren cada cop més importància a les biblioteques públiques.

Hem fet una breu aproximació al món de la lectura i dels lectors des de l'òptica d'una biblioteca pública i de la seva funció com a intermediària en el contacte autor-lector. Per a una biblioteca, l'usuari és la seva raó de ser, i la seva funció principal és la de saber connectar el lector amb aquell llibre que demana o que necessita.

Sabem que no tots els usuaris de les biblioteques públiques són lectors. Cada cop més, la biblioteca pública actual és una biblioteca híbrida amb presència de les dues galàxies: la impresa i la multimèdia i es configura com una autèntica mediateca. En aquesta nova biblioteca pública, però, el llibre i el lector continuen sent els elements més importants que la biblioteca interrelaciona, els veritables protagonistes i beneficiaris i la seva raó de ser en tant que servei públic.